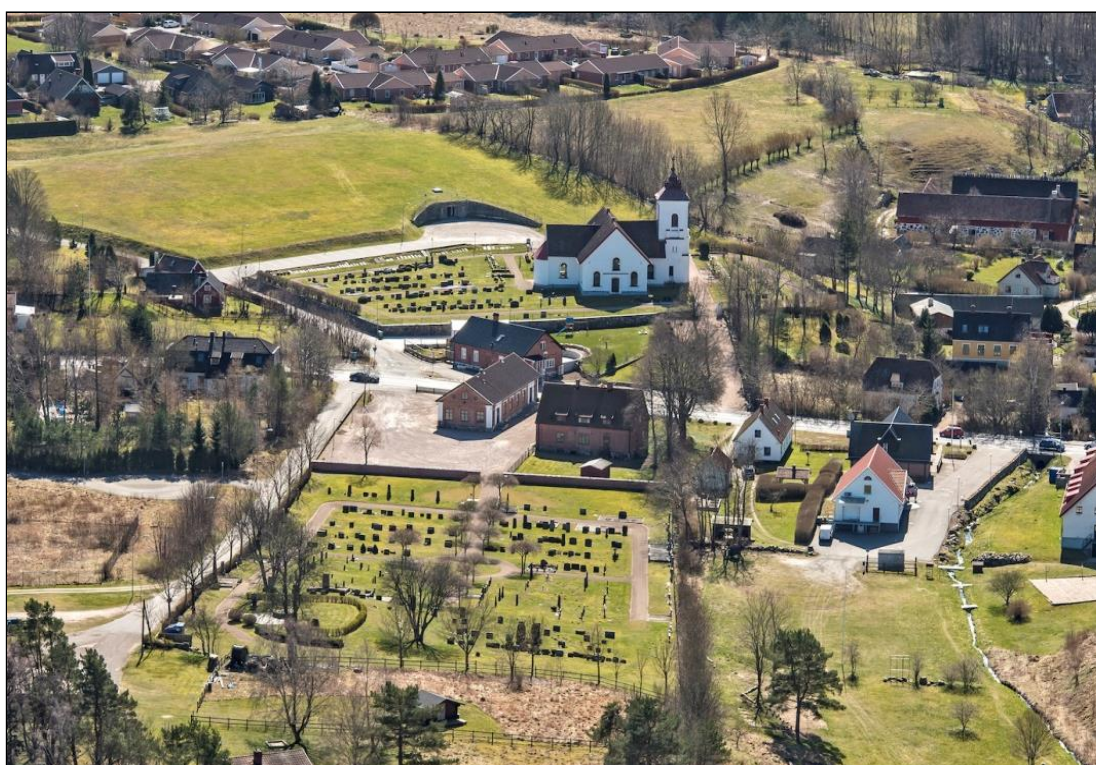

Brösarp kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2018-06-21

Omslagsbild: Flygbild tagen från norr över Brösarp kyrka med nya kyrkogården i förgrunden.
Lunds stift 2015.

Brösarp kyrka

Brösarp-Tranås församling, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens kontrakt kontrakt, Lunds stift, Brösarps socken, Brösarp 88:1, Tomelilla kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Brösarps kyrkby ligger i ett dramatiskt och böljande backlandskap till vilket Verkeån är en livsnerv. Närområdet präglas starkt av de hårt betade backmarkerna. En rik förekomst av fornlämningar i form av bland annat boplatser, gravhögar och fossil åkermark visar att socknen varit bebodd och brukad sedan brons- och järnålder. Ett av de äldsta skriftliga beläggen för ortnamnet Brösarp är från 1274 då namnet skrevs Brysethorp. Namnet är sannolikt en kombination av namnet Brusi och torp, alltså Bruses nybygge. Efter reformationen blev Brösarp annexförsamling till Ravlunda församling.

Brösarps kyrka ligger på en höjd. Från landsvägen leder en trädkantad grusväg fram till kyrkogårdens norra entré. Bilden till höger visar kyrkan och kyrkogården från den östra gränsen. Här syns den medeltida absiden och koret, korsarmarna och tornet som byggdes om och till under 1800-talet.

Byns framväxt i vägkorset mellan Kristianstad, Simrishamn och Tomelilla gjorde den tidigt till en knutpunkt som under 1600-talet försågs med både gästgiveri och skjutsstation. Vid mitten av 1800-talet fick Brösarp läkar- och poststation, skola, bibliotek och bank. Det lilla sockencentrat utvecklades till en centralort. När järnvägen anlades hamnade stationen och tillhörande ny bebyggelse ca 1.5 km norr om kyrkbyn vilket gjort att kyrkbyns lantliga karaktär med ålderdomligt gatunät bevarats. Den äldre bebyggelsen ligger tätt längs med landsvägen mot Simrishamn med kyrkan i den västra delen av den gamla bytomten. Strax norr om kyrkan ligger den f.d. sockenstugan, skolan och lärarbostaden. Än idag har Brösarp karaktär av centralort i området.

Kyrkobyggnad

Brösarps kyrka byggdes på 1100-talet och omfattade långhus, kor och absid. Kyrkan hade tidigt ett brett västtorn vilket sannolikt tillkommit sekundärt. Av Carl Georg Brunius konsthistoriska beskrivning av kyrkan från 1800-talets mitt, framgår att tornets andra våning var välvd med öppningar åt väster och mot långhuset i öster. Genom öppningarna till långhuset kan tornets andra våningsplan ha fungerat som en så kallad emporvåning. Hur emporvåningar har använts är osäkert men de tolkas ofta som en slags herrskapsläktare för den lokale stormannen eller möjligen för kyrkans makthavare. De breda västtornen återfinns på ett stort antal kyrkor i Skåne och antas ha finansierats av stormannaklassen. Västtornen kan därmed ses som ett uttryck för deras makt i området. Någon medeltida huvudgård i Brösarps socken är dock inte känd.

Brösarps kyrka från öster, den delvis ålderdomliga putsstrukturen syns tydligt på bland annat korets östra vägg. Det lilla rundbågade fönstret i absiden ersatte på 1970-talet en dörr på samma plats. Fönstret var en del i en renovering som lyfte fram kyrkans medeltida spår i kor och absid. Huruvida ett fönster likt detta ursprungligen suttit i absiden är okänt.

År 1331 blev Brösarps kyrka kanonikat vid domkyrkan. Ett kanonikat var ett prebende: ett godsinnehav i form av gårdar och/eller andra ägor vars inkomst användes till att betala lönen för en befattning inom till exempel kyrkan. I detta fall en tjänsteman vid domkyrkan. Detta förhållande varade fram till reformationen. Fyra medeltida träskulpturer som tillhört Brösarps kyrka finns idag på Lunds Universitets Historiska Museum. Dessa antas ha kommit till Brösarps kyrka genom ärkebiskopen, tack vare kanonikatet. Kyrkan dekorerades under slutet av 1200-talet med kalkmålningar, av vilka det idag finns rester i koret och absiden. Målningarna har bedömts vara besläktade med de i Åhus kyrka, vilken också tillhörde ärkebiskopen. Under 1400-talet valvslogs kyrkans långhus och kor. Under 1500-talet fick de äldre målningarna ge plats åt en ny generation kalkmålningar. Under senmedeltiden tillkom också ett vapenhus.

Under 1800-talet genomgick kyrkan omfattande förändringar. År 1806 byggdes kyrkan ut med en bred korsarm åt norr. År 1860 byggdes en korresponderande korsarm ut åt söder. Det breda, medeltida västtornet revs och ett nytt uppfördes. Sannolikt finns delar av det medeltida murverket kvar i tornets nedre våningsplan och i långhusets västra gavel. Arbetet innebar att långhusets södra vägg, vapenhuset och tegelvalven från 1400-talets revs. Större delen av de romanska kalkmålningarna försvann. Kyrkan försågs med ett innertak av flacka trävalv klädda med pärlspontpanel. Flera av inventarierna målades vita. Kyrkorummets förändrade form krävde att taklaget stabiliserades. I detta syfte kompletterades de befintliga takstolarna med ett system med tryckavlastande spännstolar.

Ett drygt decennium efter den stora ombyggnaden fick kyrkan sin första orgel, tillverkad av orgelbyggare Sven Fogelberg. Det är okänt om orgelläktaren byggdes vid detta tillfälle eller om den uppförts redan 1861.

Under 1950-talet ersattes ett understruket tegeltak på öppen läkt med ett tak med underbrädning, papp och lertegel.

På 1930-talet renoverades kyrkorummet. Samtliga golv utom de i vapenhuset och mittgången grävdes ur och försågs med nya betongbjälklag. I bänkkvarteren lades trægolv och i övrigt täcktes golvet med tegelplattor. Korgolvet höjdes och försågs med trappsteg av kalksten. Trävalven över kyrkorummet reveterades. I koret och absiden togs de medeltida kalkmålningarna fram. Altaruppsatsen återfick sin ursprungliga färgsättning och flyttades västerut för att göra större plats åt en sakristia i absiden. Predikstolen placerades på ett murat fundament. I kyrkorummets östra del utvidgades orgelläktaren. Under läktaren byggdes två utrymmen för läktartrappa respektive förråd. Bänkinredning moderniserades, men det är okänt i vilken omfattning. Kyrkorummet försågs med nya armaturer; tre ljuskronor och tolv lampetter samt en mindre ljuskrona till vapenhuset.

1972 fick koret sin nuvarande disposition genom att den äldre altaruppsatsen flyttades till norra korsarmen. Ett nytt altare murades upp av tegel och täcktes med två stycken, ovanpå varandra liggande, kalkstensskivor. Prästingången i absidens östra vägg murades igen och ersattes av ett fönster av romansk karaktär. Åtgärderna syftade till att synliggöra de medeltida målningarna i koret och absiden. Sakristian fick ett nytt utrymme under läktaren där även textilförvaring inrymdes. Vatten och avlopp installerades i sakristian.

I korsarmarna lades golvvärme och golven täcktes med tegelplattor. Bänkkvarteren i korsarmarna ersattes med lösa stolar och i långhuset byggdes bänkarna än en gång om och försågs med bänkvärmare. Redan under 1950-talet hade en anläggning för elvärme installerats och nu tillkom nya radiatorer. Fönstren försågs med innerfönster i svartmålat järnsmide. I koret tillkom en ambo och vapenhuset fick kaphylla och anslagstavla.

Nya ytterdörrar vid västra, norra och södra entréerna tillkom under 1900-talets senare del.

År 1998 möjliggjordes för prästen att ståendes bakom altaret hålla mäsas vänd mot församlingen. Altarringen ersattes med ett flyttbart knäfall i smide, ek och skinn och ambon ersattes av en ny dito i samma stil som knäfallet. Läktarunderbyggnadens väggar putsades. Taket under läktaren kläddes med pärlspont. Sakristian fick golvbeläggning av klinker och ny skåpsinredning. Vid en yttre renovering dokumenterades röd kalkavfärgning kring tornets västra ljudlucka, samt flera detaljerat huggna stenar i tornets murverk vilka bedömdes ha återanvänts från de rivna delarna av medeltidskyrkan.

Kyrkans sockel är målad i kimröksgrå kulör. På kor och absid är sockeln endast målad, på övriga kyrkan är sockeln murad och skjuter ut utanför fasaden. Kyrkans fönster av gjutjärn har samtliga rundbågade och slätputsade omfattningar i tre språng. Slätputsen kontrasterar mot den övriga fasadens spritputs. De övre glasen i fönstren är färgade vilket ger ett intressant ljusspel i kyrkorummets interiör.

Exteriör

Kyrkan har en närmast korsformig plan med de sekundärt utbyggda korsarmarna norr och söder om långhuset och torn i väster. I öster finns ett något smalare kor vilket avslutas med en halvrund absid. Kyrkan förefaller i samtliga delar vara murad av gråsten. Långhusets gavlar murade av stora gråstenar i relativt ojämna skift. Korsarmarnas gavlar i norr och söder är murade av mindre sten i jämna skift.

Kyrkans yttre fick sin nuvarande form under 1800-talet. Byggnaden har, trots sina många yttre förändringar, ett enhetligt utseende som hålls samman av de spritputsade och vitkalkade fasaderna och en spritputsad och kimröksavfärgad sockel. Sockelns överdel är skråkantad och skjuter ut från fasadlivet undantaget på de medeltida delarna av kyrkan; koret, absiden och den västra delen av norra långhuset, där sockeln endast är målad. Under det västra fönstret på långhusets norra fasad finns en tydlig avvikelse i murverket vars orsak är okänd.

Samtliga listverk och omfattningar är slätputsade och tillkomna under 1800-talet. Ett murat listverk i form av en kvartlist följt av två rätvinkliga språng avslutar murverket mot takfoten. Dragjärn förankrar mellanbjälklagen i tornet, dessa är liksom på södra korsarmens gavel raka. På norra korsarmens gavel finns två ankarjärn med mer bearbetad utformning med volutformade slut. Koret och ab-

siden i öster bevarar i stort ett medeltida uttryck, vilket förstärks av att en prästingång i korets östra vägg ersatts av ett fönster i romansk stil under 1900-talet. Absiden har ett synligt remstycke ovan vilket ett plåttäckt hjälmvalv tar vid. I övrigt bär fasaderna tydliga spår av 1800-talets formspråk: entrépartierna i norra och södra korsarmarna markeras av murade och putsade omfattningar. Vid norra entrén är uttrycket ålderdomligare med en hålkälsformad omfattning närmast portens stickbågevalv, upptill avslutas omfattningen med ett plåtklätt listverk i två språng. Entréerna i södra korsarmen och i tornet tillkom vid samma tid och är tydligt besläktade i sin utformning. De andas en del av det sena 1800-talets vurm för dekorativa putselement, dock i en enkel form. Omfattningen till södra entrén är murad med förhöjda sidostycken som når upp ett stycke på var sida om ett fönster vilket är placerat direkt över porten. Även här är de profilerade listverken numera plåtskodda. Vid sockeln väster om södra porten finns tydliga spår av en underliggande rosa kalkfärg. Det kvadratiske västtornet har även det murade, plåtskodda avtrappningar i murverket, i höjd med de olika våningsplanen. Klockvåningen markeras av brunmålade ljudluckor av trä i samtliga väderstreck. En tandfris avslutar den putsade fasaden mot torntaket. Västporten har en murad och putsad omfattning i tre språng. I tympanonfältet över dörren sitter en kalkstensplatta med texten "UPPBYGGD ÅR 1861 UNDER CARL D. XV:s REGERING." I fasaden ovan entrén är en rund blinding. På tornets norra fasad finns en högt placerad dörr vilken leder till tornets övre våningar. En brant, smal, murad trappa, indragen i fasadlivet leder upp till en äldre, brunmålad bräddörr. Nedanför trappan har en spräckt natursten placerats.

Samtliga fönster är av gjutjärn och ryms i rundbågiga, enhetliga, murade och putsade omfattningar i tre språng. Solbänkarna är av bearbetad kalksten som sannolikt tjarats. Fönsterbågarna är dekorativt spröjsade med tre cirkelformade glas i var luft. Överst i varje fönsterbåge sitter rött, blått, gult och grönt glas. De sydvästra fönstren i långhuset saknar färgat glas, men är i övrigt likadana. Fönstren har separata innerbågar i svartmålat stål.

Kyrkan är täckt med ett sadeltak i korsform över långhuset och korsarmarna, samt över koret ett sadeltak. Taken är sedan mitten av 1900-talet täckta med fals-tegel från *Cimbrishamns tegelbruk*, på ett undertak av trä med synliga takfots-tassar. Skorstenar på korsarmarna markerar de ännu befintliga järnkaminerna i kyrkorummet. Tornets tälttak har fall i fyra väderstreck och är klätt med falsad skivplåt. Det avslutas upptill av en kvadratisk takryttare med hörntorn och kopparklätt krönkors. Takavvattningen är av målad stålplåt.

Interiör

Genom hallen/vapenhuset i västtornets bottenvåning nås kyrkorummet. Vapenhuset är långsmalt med slätputsade, vitkalkade väggar vilka i söder bryts upp av ett stort, rundbågigt fönster. Innertaket, som är byggt i en asymmetrisk vinkel för att svara mot torntrappans utrymme, är klätt med pärlspont, målat i grå kulör. Golvet är lagt med kvadratiska tegelplattor respektive gravhällar i mörkt grå kalksten. I en djup, rundbågig nisch i västra väggen rymts entrédörren med dubbla dörrblad av ek. Dörren har återanvända äldre beslag och lås. På motstående vägg, i öster, är ett tunnvalv som i sin östra del avslutas av en pärlspontsklädd vägg. Dubbla fyllningsdörrar med glasade och spröjsade överdelar leder oss vidare in i kyrkorummet.

Entrén till kyrkorummet ligger under orgelläktaren vilken har underbyggnader i norr och söder. I norr finns en trappa upp till läktaren samt ett förråd, och i söder finns en sakristia med textilförvaring. I golvet i denna del av kyrkan ligger en del äldre gravhällar.

Väl utanför läktaren reser sig höga, reveterade och vitmålade tunnvalv i samtliga väderstreck över rummet. Golven är huvudsakligen lagda med kvadratiska tegelplattor, undantaget mittgången som är lagd med kvadratiska, svarta kalkstensplattor i ett större format.

Väggarna är till största delen slätputsade och vitmålade. Undantaget utgörs av korets östra vägg samt korabsiden vilka är bemålade med två generationer kalkmålningar. Absiden har en målad tribunbåge utan anfang. Ett sentida, fristående altare uppmurat av vitputsat tegel och kompletterat av ett knäfall utgör centralpunkten i rummet. Längs korets norra vägg är den romanska dopfunten placerad. Över altaret i östra väggen är ett litet rundbågigt fönster senare inmurat. I vinkeln mot södra korsarmen är predikstolen belägen, vilandes på en murad och putsad fot.

Två långsmala, slutna bänkkvarter med sex bänkrader vardera markerar det medeltida långhusets utsträckning. Bänkkvarteren ska i sina äldsta delar vara från 1600-talet, men har glesats och byggts om för att öka sittkomforten.

Korsarmarna har likadana gavelväggar, med centrerat placerade entréer i rundbågade muröppningar. Varje entré har dubbla portar med dubbla dörrblad och ett vindfång emellan. De yttre portarna är av ek. De inre är äldre spegeldörrar målade i en grågrön kulör. Två fönster är placerade på ömse sidor om porten och ett

fönster över porten. I västväggen i vardera korsarm är en gjutjärnskamin placerad i en nisch.

Kyrkorummet sett från väster mot koret respektive från koret åt väster. 1800-talets tillbyggda korsarmar har satt tydlig prägel på kyrkorummet. De böga tunnvalven tillkom vid den tiden. Koret och absiden är den del av kyrkan som tydligast bär spår av medeltid. Denna karaktär har lyfts fram och förstärkts under 1900-talet. Kyrkan har två slutna bevarade bänkkvarter, i övrigt består sittplatserna av lösa stolar. I rummets västra del finns orgelläktaren som tillkom under 1860-talet.

Den södra korsarmen är möblerad med lösa stolar i snedställda rader. Längs dess östra vägg är en ljusbärare placerad tillsammans med den gamla sockenkistan. Mot väggen i det sydöstra hörnet har två gravhällar ställts upp och klamrats fast med järnkramlor. Den norra korsarmen upptas till större delen av en flygel. Mot östra väggen är kyrkans tidigare altarpupp från 1761 placerad.

I kyrkorummets västra del finns orgelläktaren vars front vilar på ett par pelare i trä marmorerade i brun-gröna toner. Läktarfronten är av trä med listverk och fyllningar. Fronten är målad i vitt och beige med fyllningar marmorerade i samma brun-gröna toner som pelarna.

Kyrkans torn med klockvåning samt vinden över kyrkorummet nås utifrån via en smal brunmålad plankdörr i tornets norra mur. Tornet har två våningsplan. En smal, mycket brant trappa av ålderdomlig karaktär leder upp till tornets första våningsplan. Här finns två ljusinsläpp med två avlånga ljusöppningar vardera, en åt norr och en åt söder. Över dessa ljusinsläpp har delar av äldre gravhällar murats in i väggen. Åt öster finns en igenmurad öppning mot långhuset som sannolikt är ursprunglig och har tillhört kyrkans romanska västgavel. Öppningen utgår från långhusväggens murverk utan särskild omfattning. Den är inte valvslagen. Öppningen används som förvaringsplats för takpannor och har därför inte undersökts närmare. Ännu en smal trappa av trä leder upp till klockvåningen. Klockbocken är huvudsakligen av ek, vilket vittnar om hög ålder, och håller två klockor. Bjälklagen är till största delen av ek och har flera äldre urtag och hak vilket indikerar att de återanvänts från en äldre konstruktion. En liten lucka i

golvnivå i östra muren leder till långhusvinden. Taklaget består till största delen av furu och härrör sannolikt från 1800-talets stora ombyggnader. Som en del i en

Utblick från orgelläktaren över kyrkans norra respektive södra korsarm.

stabiliserande anordning över korsmitten finns även ekstolpar, dessa är tydligt återanvända från en äldre konstruktion. På vinden syns tydligt att kyrkans västra gavel är murad av stora gråstenar i relativt ojämna skift. Korsarmarnas gavlar i norr och söder är murade av mindre sten och i jämna skift.

Inredning och inventarier

Altare

Altaret från 1970-talet är murat av tegel, slätputsat och avfärgat i vitt. Ovanpå altaret ligger två stycken på varandra, grå kalkstensskivor med lågerhuggna kanter.

Altarring

Altarringen från 1998 är fristående och flyttbar med en bas av limträ med knäfall klätt med rött skinn. Svarta smidesjärnsstolpar håller en överliggare i trä. Altarringen är delbar i tre delar.

Altaruppsats/sidoaltare

Kyrkans tidigare högaltare från 1761 flyttades till norra korsarmen under 1970-talet. Sedan 1998 har det varit placerat mot korsarmens östra vägg. Altaruppsat-

sen är uppbyggd i tre horisontella skikt och står på ett senare, ombyggt altarbord. Uppsatsen är dekorationsmålade med marmorering i en grå grundkulör. Det nedre fältet har två infällda oljemålningar med bibliska motiv, åtskilda och inramade av lisener. I ytterkant markeras fältet av snidade trävoluter. Uppsatsens andra vå-

De medeltida målningarna är bäst bevarade i absidens hjälmvalv och på korets östra vägg. Tribunbågen har inget murat anfang. Dopfunten på bilden till höger hör till kyrkans äldsta föremål. Den tillverkades sannolikt av den så kallade Färlövsgruppen under 1200-talet.

ning, huvudmotivet, vilar på ett listverk. Två kolonnetter med joniska kapitäl ramar in en oljemålning. Kolonnetterna bär upp ett rikt listverk med fronton. Den övre våningen är något indragen och avgränsas av två lisener vilka också ramar in en infälld oljemålning. Altarupsatsen kröns upptill av ett listverk i form av en karnisbåge.

Predikstol

Predikstolen är från 1600-talet och är placerad i korets sydvästra hörn. Sedan 1930-talet är korgen placerad på ett murat fundament. Predikstolen är väggfast med en trappa som löper längs korets södra vägg. Korgen är rundad och indelad i fyra spegelfyllningar avskilda av kolonnetter med joniska kapitäl. Som en bas i varje fält är en fyllning med rocaillmönster, i fältet ovan dessa är infällda fyllningar med målningar av fyra av profeterna. Målningarna omges av rundbågiga omfattningar. I de övre fälten är inristad skrift på latin. Bemålning i grå och blå nyanser är sekundär.

Dopfunten

Dopfunten av granit tillverkades under 1200-talet och är huggen i två delar. Foten är sannolikt tillverkad av den så kallade Färlövsgruppen. Den cylindriska cuppan har uttömningshål och är placerad i en fördjupning i fotens översida. De båda delarna är inte tillverkade av samma stenhuggare. Dopfunten bär spår av äldre bemålning.

Bänkinredning

Av den ursprungliga bänkinredningen återstår idag två slutna kvarter med sex bänkrader på ömse sidor om mittgången. Sittbänkarna är ombyggda under 1900-talet. Bänkkvarterets sidor, dörrar och fronter utgör de äldsta delarna. Dörrarna har äldre, smidda gångjärn. Bänkkvarteren är utvändigt målade i en beige grundkulör med marmorerade fyllningar i bänkdörrarna och fronterna. Invändigt är sittbänkarna målade i en gråblå kulör.

Orgel

Kyrkans orgel, tillverkad av Mårtenssons orgelfabrik 1961, är placerad på orgelläktaren i kyrkans västra del. Orgelfasaden är återanvänd från kyrkans första orgel, tillverkad 1870.

Klockor

Kyrkans lilla klocka göts av Andrea Wetterholtz 1749. Stora klockan ska vara omgjuten 1698. Ringningen elektrifierades 1957.

Kyrkogård

Kyrkogården kring kyrkan avgränsas av stödmurar i samtliga väderstreck, undantaget en mindre sträcka längs den sydvästra gränsen. Entrépartier finns i söder och norr. Det södra har två murade, vitkalkade stolpar krönte med tälttak av falsad plåt och klot av metall. Mellan dessa en handsmidd, svartmålad grind. Den norra entrén har stolpar murade av kalkstensskivor vilka flankerar en grind i samma utförande som ovan. På Skånska rekognoseringskartan, upprättad mellan 1812 och 1820 syns en tydlig trädkrans kring kyrkogården. 1988 togs samtliga träd ner på grund av almsjukan.

Under 1900-talets första årtionde anlades en ny begravningsplats ett par hundra meter norr om kyrkan.

Byggnader på kyrkogården

Det finns inga övriga byggnader inom kyrkogården. Utanför kyrkogården, på dess södra sida finns ett bårhus, inbyggt i en jordvall. Bårhuset byggdes på 1950-talet efter ritningar av länsarkitekt Allan Nilsson.

Karaktärisering

Den rika förekomsten av fornlämningar kring Brösarp visar att trakten har varit bebodd och brukad under lång tid. Kyrkan uppfördes under romansk tid och är en viktig länk till förståelsen av hur samhället förändrades i övergången mellan förhistorisk och historisk tid, då kristendomen etablerade sig i Skåne. Under 1300-talet blir Brösarps kyrka kanonikat till domkyrkan i Lund. Helgonskulpturer i trä, nu förvarade på Lunds Universitets Historiska Museum, vittnar om banden mellan Brösarp och Ärkebiskopssätet. Kalkmålningar i kyrkan har också likheter med kalkmålningar i S:ta Maria kyrka i Åhus som också har haft kopplingar till domkyrkan i Lund.

Brösarps kyrka ligger på en höjd i byn. Från de kringliggande kullarna syns den vitkalkade kyrkan och kommunicerar byns läge i det kuperade landskapet. Kyrkan markerar platsen där en fast bebyggelse växte fram under 1100-talet. Ännu idag omges kyrkan av sockenstuga, skolhus och lärarbostad – vilket vittnar om det administrativa centrum som växte upp i anslutning till sockenkyrkorna. Kyrkan har haft ett brett västtorn, vilket ofta tolkas som ett uttryck för världslig eller kyrklig makt.

Brösarps kyrkas fysiska karaktär präglas av olika arkitektoniska uttryck, vilket vart och ett utgör en del av byggnadens historia. Medeltida murverk återfinns i kyrkans kor och halvrunda absid, de västra delarna av långhuset samt i delar av tornet. Dessa utgör ett viktigt byggnadshistoriskt källmaterial. Medeltida målningar, från två tidsperioder, återfinns i absiden och koret. Från kyrkans äldsta tid är också dopfunten. Från perioden efter reformationen då predikan blev en viktig del av liturgin vittnar kyrkans predikstol från tidigt 1600-tal. Kyrkans tidigare centralaltare, numer placerat i norra korsarmen, har målningar av nytestamentliga motiv.

Den befolkningsökning som under 1800-talet satt sina spår i många skånska sockenkyrkor gjorde så också i Brösarp. Om detta vittnar de båda korsarmarna som sammanbyggdes med långhuset. Hela det korsformiga rummet, inklusive koret, hålls idag samman av reveterade och vitputsade tunnelvalv av trä. I likhet med många andra sockenkyrkor väcktes under 1900-talets första del en nyfikenhet på kyrkornas medeltida historia. I Brösarp frilades de medeltida kalkmålning-

arna i kor och absid under 1930-talet. Koret och absiden bär idag spår av den liturgiska utveckling som hämtade sin inspiration från en kristen fornkyrka. Under 1970-talet murades ett fristående altare upp, till inredningen tillkom tidsenligt knäfall och ambo. Prästens ingång i absiden ersattes av ett litet fönster i romansk stil.

Det sena 1900-talet har präglat kyrkorummet med en tidstypisk strävan efter att möjliggöra en mer varierande användning av kyrkan; framförallt visar sig detta i att fasta bänkkvarter i korsarmarna har ersatts av lösa stolar och en flygel har tillkommit, en tidstypisk ljusbärare finns i södra korsarmen.

Att tänka på

- Kyrkans medeltida murverk och bjälklag, synligt i tornet och på kyrkans vind, utgör viktigt byggnadshistoriskt material som kan bidra till kunskap om kyrkans historia.
- Brösarps kyrka bär spår från många tidsperioder. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.
- Var rädd om de två kvarteren av ålderdomlig bänkinredning som återstår i kyrkan. De har såväl historiska och liturgiska som hantverksmässiga värden.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturmiljölagen 4 kap.*

Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Brösarp125:1. Fornlämningen avser Brösarps gamla bytomt enligt enskifteskartan från 1820 och skyddas enligt *Kulturmiljölagen 2 kap.*

I länsstyrelsens kulturmiljöprogram för Skåne län är ingår Brösarp i *Särskilt värdefull kulturmiljö* (Andrarum-Kivik), samt *Kulturmiljöstråk* (Väg 9).

Källor

Underhållsplan för Brösarps kyrka, Ponnert arkitekter AB, 2006.

Skånes konsthistoria för medeltiden, C. G. Brunius, Lund 1850.

A Catalogue of wall-paintings in the churches of Medieval Denmark 1100-1600, Knud Banning (red) 1976.

Kulturmiljöprogram för Tomelilla kommun, Ortsrapport Brösarp.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Internet

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök: Webplats:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor. Webplats:
<https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/search.html>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2018-04-19

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson och Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad

Färdigställd: 2018-06-21

